

# BİLGİNİN İNSANİLEŞTİRİLMESİ<sup>1</sup>

Üstün BOL, 4 Eylül 2026

1921 Yılında Filistin'in YAFA şehrinde dünyaya gelen İsmail Raci FARUKİ ilk ve orta öğrenimini St. Joseph Kolejinde tamamladı. Ardından Beyrut Amerikan Üniversitesi felsefe bölümünden mezun oldu. 1945-1948 yılları arasında Celile'nin son Filistinli Valisi olarak görev yaptı. 1948'de Yahudi işgalinin başlamasıyla Beyrut'a hicret etti. Beyrut'tan sonra Amerika'ya giderek İndiana Üniversitesinde felsefe anabilim dalında yüksek lisansını tamamladı.

Amerika'da iken kendine 'Ben kimim?' diye sormaya başlayan Faruki, önceleri bu sorunun cevabını 'Ben Arabım' diye yanıtladı. Amerika günleri ise onu başka bir dünyaya taşıdı. İslam üzerine araştırma yapması gerektiğini fark ederek Ezher Üniversitesine başvurdu. 3 Yıl boyunca burada eğitim gördükten sonra tekrar Amerika'ya döndü. MCGİLL Üniversitesinde dersler vermeye başladı.

Ezher Üniversitesinden döndükten sonra 'Ben kimim?' sorusuna verdiği cevap değişmişti: *'Ben kimim sorusuna önceleri Filistinli, Arap ve Müslümanım diye cevap veriyordum. Oysa şimdi bana kim olduğum sorulduğunda ben bir Müslümanım diyorum.'*

Faruki, ABD'de Müslüman Sosyal Bilimciler Birliği, İslam Koleji ve Uluslararası İslam Düşüncesi Enstitüsü gibi birçok organizasyonun kuruluşuna öncülük etti. Pakistan, Hindistan, Güney Amerika, Malezya, Libya, Suudi Arabistan ve Mısır başta olmak üzere birçok İslam ülkesinde İslami araştırma kurumlarına proje ve danışmanlık hizmeti sundu.

Hayatının sonuna kadar Filistin davasını birinci önceliği olarak kabul eden Faruki, 1986 yılında Pennsylvania'da üniversite kampüsündeki evinde, bir sahur vakti Yahudi teröristler tarafından eşiyle birlikte şehit edildi.

Faruki, 25 kitap yazdı ve 100'ün üzerinde makale yayınladı. Kitaplarında ve makalelerinde temel önceliği İslami düşüncenin temeli olarak gördüğü 'Tevhit' akidesi idi. Bilginin İslamileştirilmesi (Genel İlkeler ve Çalışma Planı) kitabı onun meselelere tevhidî yaklaşımının en bariz örneklerinden biridir. Faruki, makale boyunca bilgi, bilgiye erişim (Okul-Üniversite) ve bilginin paylaşımı hususlarına tamamen tevhidî bir çerçeveden yaklaşarak akademi ve okullara örnek bir model önerisi sundu.

1982'de sunulan ve geliştirilerek yaygınlaşması umulan bu proje ilerleyen zamanlarda kadük bırakılarak tamama erdirilemedi. Bugün, yaşadığımız seküler rahatsızlıkların

---

<sup>1</sup> *İnsani olanın İslami olduğu gerçeğinden yola çıkarak, İsmail Raci Faruki'nin Bilginin İslamileştirilmesi /Genel İlkeler ve Çalışma Planı kitabına atıfla...*

tamamında bilginin İslamileştirilememesinin esas sorun olduğunu söylersek yanlış olmayız.

Bilginin İslamileştirilmesi hususunda Faruki ile birlikte iki isim daha dikkat çeker. Makalenin devamında İslam Deklarasyonu çerçevesinde değineceğimiz Aliya İzzetbegoviç ve yaşayan bir hazine olarak Atasoy Müftüoğlu da aynı dertten mustarıptır. Sözün burasında Aliya İzzetbegoviç'i ilerleyen sayfalara bırakarak Atasoy Müftüoğlu'na bir parantez açalım.

Atasoy bey, 84 yıllık yaşamı boyunca 40'ın üzerinde kitap, yüzlerce makale yazmış bir mütefekkidir. Sadık okuyucuları neredeyse bütün yazılarında bir fikri takibin izlerini kolaylıkla görecektir. Atasoy Bey'in İslam'a bütüncül yaklaşımı Müslümanların 500 yıldır fikir üretmediği, sanatta, teknolojiye, kültür ve politikada taklitten öteye geçemediğine ilişkin öteden beri gelen eleştirileri hala gerçekliğini koruyor. Aliya İzzetbegoviç'i, İsmail Raci Faruki'yi ve Atasoy Müftüoğlu'nu bir araya getiren ortak düşünce de bu. Atasoy Bey konuya yaklaşımını *Hamaset Söyleminin Sefaleti* kitabında şöyle aktarıyor:

*İslam dünyası olarak anılan dünyada entelektüel/bilimsel alanı terk ederek mistik/tasavvufi alana kapanan toplumlar/kültürler, bu tercihleriyle emperyalist/siyonist tarihin önünde savrulmaya devam ediyor. Geleneği/göreneği/statükoyu içselleştirerek bir hayat tarzına dönüştüren toplumların yeni bir tarih inşa etmeleri düşünülemez. Günümüzde fütuhât tarihi ve kültürünü politik propaganda aracına dönüştüren bir zihniyetin entelektüel tarihe bir katkıda bulunması düşünülemez. Bugün Müslümanlar olarak, yerli-milli bencillikler sebebiyle evrensel bir İslami dayanışma gerçekleştirme iradesine sahip olmadığımız için evrensel yalnızlıklar, evrensel yenilgiler, evrensel acı ve ızdıraplar yaşıyoruz. İslam dünyası ulus devletleri, Haçlı-Amerikan emperyalizminin ürettiği-kontrol ettiği-biçimlendirmeye çalıştığı bir dünyada gelecek arıyor. Konformist-mistik bir romantizm ve nostaljiyle malul olan düşünce/kültür/edebiyat/ilahiyat dünyası, seküler emperyalizmle entelektüel bir hesaplaşma gerçekleştirmeyi düşünmüyor. Haçlı emperyalizmi, siyonist emperyalizm, Müslümanların sadece evlerinde Müslüman olmasını istiyor. Burada, İslam dünyasında İsmail Raci Faruki'nin Bilginin İslamileştirilmesi projesi dışında, hiçbir zaman epistemolojik bir direnişin/hesaplaşmanın gündeme gelmediğini, gündeme getirilemediğini hatırlamak, hatırlatmak hayati önemi olan bir konudur.*

*İslam dünyası toplumları yapısal bir yozlaşma ile karşı karşıya bulunduğu için evrensel İslami dünya görüşünün, yerli-milli parçalara bölünerek etkisiz-işlevsiz-anlamsız hale getirilmesi karşısında hiçbir şey yapamıyor. Sağcılık, milliyetçilik, mezhepçilikle malul bir İslam dünya görüşünden söz edilemeyeceğini bilmek/anlamak gerekiyor. Bu nedendir ki içerisinde yaşadığımız toplumda da görülebileceği üzere İslam toplumlarında, yerli-milli parçalardan, eğitim projelerinden epistemolojik bağımsız bir sistem çıkarılamıyor. Oportünist sağcılık, oportünist muhafazakarlık, oportünist dindarlık, oportünist muhafazakâr politik*

*kadrolar-zihniyet, İslami dünya görüşünü sahiplenebilecek, temsil ve tecrübe edebilecek, ahlaki/entelektüel/siyasal müktesebata sahip değiller. Bunun içindir ki bu kadrolar, İslam'ı, Kudüs'ü, Filistin ve Gazze'yi politik bir propaganda aracı olarak kullanıyor, hayasızca istismar ediyor. Sözünü ettiğimiz kadrolar, ahlaki/entelektüel/siyasal yetersizlikleri/iradesizlikleri sebebiyle Haçlı emperyalizminin vesayetiyle/himayesiyle bütünleşme ihtiyacı duyuyor.<sup>2</sup>*

*İslam dünyası toplumlarında entelektüel hayat, eğitim hayatı, akademik hayat, modern dünyada, modern-seküler bilimsel otoritenin nasıl kurulduğunu, bu otoritenin İslam'ın otorite ve meşruiyetini nasıl geçersiz kıldığını, İslami otoritenin yeniden nasıl tesis edilebileceğini konuşmaya, tartışmaya, bu konu etrafında özgün-bağımsız analizler yapmaya, öneriler geliştirmeye cesaret edemiyor. Bu meselenin hayati bir mesele olduğunu düşünmüyor olmaları da ihtimal dahilindedir. Bu toplumlarda yerli-milli propagandacılar, aparatçıklar 'alim' sayıldıkları için toplum, varoluşsal meseleleri duygusuz bir kayıtsızlıkla takip ediyor. Duygusuz kayıtsızlıklar sebebiyle toplum, kültürel hayatın sefalet düzeyine hapsedildiğini görmüyor.<sup>3</sup>*

Atasoy Bey'in Anormal Zamanlar Anormal Müslümanlıklar başlığı altında söylediği bu sözler, Faruki'nin yaralarıyla Atasoy Müftüoğlu'nun yaralarının nasıl benzeştiğini ve hatta nasıl aynılaştığını gösteriyor.

## **BİLGİNİN İSLAMİLEŞTİRİLMESİ MÜMKÜN MÜ?**

Faruki'nin 1982 yılında İslamabad'da İslam Üniversitesinde sunduğu tebliğin esas bu soruya cevap aramak ve eğer olabiliyorsa nasıl olacağını cevaplamak, çözüm önerileri sunmak esasına dayanıyor.

Faruki, seküler eğitim sisteminin Ezher Üniversitesinde bile -diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi- hastalıklı bir hal aldığını fark ederek bu hastalıktan ümmetin nasıl kurtulacağına dair bir tedavi denemesi yapıyor, bir reçete yazıyor. Hicri on dördüncü yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslami bir uyanış dalgasının yükseldiğini devasa özgürlük adımlarının atıldığının altını çizen yazar, izleyen dönemlerde büyük bir gerilemeye tanıklık edildiğini üzüntüyle aktarıyor:

*'Aynı dönemde bu gelişmelerle birlikte büyük bir gerilemeye de tanıklık ettik: Dünyanın her yerinde Müslümanlar diğer medeniyetleri taklit etme yarışına giriştiler. Bu yarışta hiç kimse hiçbir alanda hedefine ulaşamadığı gibi, bu süreç Müslüman toplumun seçkinlerinin İslamsızlaştırılması ve geri kalan kesimlerin ahlaken bozulmasına neden oldu.*

---

<sup>2</sup> Atasoy MÜFTÜOĞLU, *Hamaset Söyleminin Sefaleti*. MAHYA Yayıncılık / Sayfa: 8-9 / 1.Baskı Şubat 2026 / İstanbul

<sup>3</sup> Atasoy MÜFTÜOĞLU, *Sayfa: 12 -13*

*İslam vizyonu sömürgeci işgalcilerin vizyonunun gölgesinde kaldı. İşgalciler çoktan gitmiş olsalar bile, bu yabancı vizyon olduğu yerde kalmış hatta daha da zehirli bir hal almıştı. Nesiller birbirini takip etse de Müslümanlar bu yabancı vizyonun gölgesinden çıkamadı. İthal edilen kurumlarda; aralarında İngilizce ve Fransızcanın yaygınlaşmasında, işyerleri, evler ve şehirlerin tasarımında; eğlence programlarında, ekonomik ve siyasi politikalarda; hakikate, tabiata, insana ve topluma dair benimsedikleri görüşlerde bu vizyon kendini açıkça gösteriyor.*

*Bu yabancı görüşlerin yaygınlaşmasının altında yatan temel etmen, ‘modern’ ve ‘İslami’ olmak üzere ikiye bölünen eğitim sistemidir. Eğitim sisteminin bu şekilde ikiye bölünmesi Müslümanların geri kalmışlığının en somut göstergesidir. Bu mesele ele alınıp çözülmedikçe ümmeti canlandırmak için harcanan bütün gayretler boşa gidecek ve İlahi emaneti layıkıyla taşımak mümkün olmayacaktır.”<sup>4</sup>*

Faruki, geçmişte birçok ‘önemli’ Müslüman şahsiyetin eğitimde reform adı altında müfredatlarına bu ‘yabancı’ vizyonu ekleyerek yanıldıklarını söyler. Türkiye gibi müfredatını/müktesebatını tamamen yok ve teslim eden ülkelerde durum daha da vahimdir. Seyyid Ahmet Han ve Muhammed Abduh başta olmak üzere birçok entelektüel bu tuzağa kolayca çekilmiştir.

Neredeyse herkes tarafından İslami eğitimin zirvesi kabul edilen Ezher, 1961 yılında Cemal Abdülnasır tarafından modern bir üniversiteye dönüştürülür. Faruki’ye göre düşülen tuzaklardan biri de budur.

Gerek entelektüel isimler gerekse ülke yöneticileri 1970’li yıllardan itibaren yükselen bir enfeksiyona yenik düşmüştür. ‘Batının iyi yönlerini alalım’ hastalığı geri dönülemez biçimde bütün bünyeyi ele geçirmiştir. Onlara göre modern eğitim zararsızdır ve sadece Müslümanların güçlenmesini sağlayacaktır. Halbuki, bu seküler dünya görüşünün Müslümanlara yabancı olduğunu, üretilmiş seküler beşerî ve sosyal bilimlerin hakikat, hayat, dünya ve tarih anlayışının öğretilmiş/ezberletilmiş/kirletilmiş bir fikri altyapının yansıması olduğunu görememişlerdir. Belki de kolaycılığa kaçarak, konforlarına yenilmiş ama bunu asla kabullenmemişlerdir.

Bu kafa karışıklığı Müslüman toplumlarda hala giderilebilmiş değil. Bunun bir neticesi olarak da büyük umutlarla gerçekleştirilmeye çalışılan reform hareketleri olumlu sonuçlar doğurmadı. Bir yandan İslami eğitim giderek hantallaşırken diğer taraftan kurtarıcı olacağı düşünülen batılı/seküler eğitim sistemi nitelikli çalışmalar üretmedi. Neticede kendi varoluşunu yenileyemeyen bununla birlikte taklit ettiği sistemden de verim alamayan daha da kafası karıştırılmış nesiller ortaya çıktı. Bu kirletilmiş nesil, kendini ‘ilerici’ zanneden züppelerden oluşuyordu. Bu züppe entelektüel nesil kendilerince

---

<sup>4</sup> İsmail Raci FARUKİ, *Bilginin İslamileştirilmesi-Genel İlkeler ve Çalışma Planı /MAHYA Yayıncılık / Sayfa. 8 / 1. Baskı Aralık 2022 / İstanbul*

‘muhafazakâr’ ve ‘gerici’ kabul ettikleri insanlara üstünlüklerini kabul ettirdiler. Müslüman toplumun büyük kısmı zımnen de olsa seküler dünya görüşünün İslam’a üstünlüğüne ikna edildi! Böyle bir durumda ne yapılması gerektiğini Faruki şöyle anlatır:

*‘Eğitim reformu adı altında sunulan bu tür yüzeysel ve zararlı yöntemlerin Müslüman alimlerce reddedilmesinin vakti gelmiştir. Müslümanlar için eğitim reformu, bizzat çağdaş bilginin İslamileştirilmesi olmalıdır. Bugün görevimiz, geçmişte çağın bilgisini özümseyip İslam kültür ve medeniyet mirasını ortaya çıkaran ecdadımızın yüklendiği görevle -kapsam olarak daha geniş olsa da-nitelik olarak aynıdır. Beşerî, sosyal ve doğa bilimleri birer disiplin olarak tekrar değerlendirilip İslami bir temele oturtulmalı ve İslami amaçlar doğrultusunda yeniden inşa edilmelidir. Bu bilimlerin veri, problem, hedef, ideal, metodoloji ve stratejileri İslami ilkeleri yansıtacak biçimde tek tek yeniden düzenlenmelidir. Her bir disiplin, İslam’la ilişkisi çerçevesinde tevhit esasına dayanan üçlü bir eksenle yeniden şekillendirilmelidir.’<sup>5</sup>*

Faruki, Bilginin İslamileştirilebilmesi için üç birliğin sağlanması gerektiğini savunur. Bilginin Birliği, Hayatın Birliği ve Tarihin Birliği. Faruki, Bilginin bu üç birliğini şu şekilde anlatır.

**Bilginin Birliği:** *Tüm disiplinler hakikatin rasyonel, objektif ve eleştirel bilgisini araştırmalıdır. Böylelikle bazı bilimlerin akli, bazısının nakli yani irrasyonel olduğu, bazı disiplinlerin bilimsel ve mutlak, diğerlerinin dogmatik ve göreceli olduğu iddiaları rafa kalkacaktır.*

**Hayatın Birliği:** *Tüm disiplinler baştan değerlendirilmeli ve yaratılışın amaçlı tabiatına hizmet etmelidir. Bu da bazı disiplinlerin değer merkezli, bazılarının ise değer yargısı içermeyen, bağımsız veya nötr olduğu iddiasını boşa çıkaracaktır.*

**Tarihin Birliği:** *Bu ilke ışığında tüm disiplinlerin tarih boyunca insan eylemlerinin topluma veya ümmete ait nitelikler taşıdığı ve ümmetin amaçlarına hizmet etmesi gerektiği kabul edilecektir. Böylelikle bilginin bireysel ve toplumsal bilimlere bölünmesi engellenecek, bütün disiplinlerin aynı anda hem insana hem de ümmete dönük olması sağlanacaktır.’<sup>6</sup>*

Faruki, bütün ders kitaplarının bu birlikler üzerine yeniden yazılması gerektiğini savunur. Bilginin Birliği gereği bu kitapları işleyecek Müslüman öğretmenler yetiştirilmeli, eğitim kurumları İslam’ın rehberliğinde edinmiş oldukları tarihi rolü tekrar üstlenebilecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. İsmail Raci Faruki, Hayatın Birliğini bütün kâinatın sahibi ve yaratıcısı olan Allah’ın varlığına bağlar. Yaratıcı, yarattığı bütün unsurların bilgisine en iyi sahip olandır. Bilgi ve bilim en iyi bileni yok sayarak sağlıklı bir üretim gerçekleştiremez. Bu hayatın normal akışına aykırıdır. Dolayısıyla Bilginin Birliğini, Hayatın Birliğini, Tarihin

---

<sup>5</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 9

<sup>6</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa.10.

Birliğini kabul etmeden doğru bir sistem, doğru bir metodoloji geliştirilemez. Eğer bu gerçekliğe rağmen bugün olduğu gibi seküler bir sistem ve metodoloji geliştirilmişse bu sistemin çöktüğünü, dağıldığını, yok olduğunu görmek çok yakındır. Bu enkaz altında kalmamak için bugünden önlem alınmazsa sonuç hepimiz için kaçınılmaz olacaktır.

Bu üç ilkenin temeli aslında İslam'ın her şeyle irtibat halinde olduğu esasına dayanır. Fizik, kimya ya da astronomi yaratıcıdan bağımsız, yaratıcının ilgi alanı dışında tariflenemez. Psikoloji, felsefe, doğa bilimleri, düşünce hayatının kendisi bütün bu sistemleri yaratan varlık/yaratıcı göz ardı edilerek anlaşılamaz. Eğer seküler bir bakışla hayatı, bilimi, bilgiyi anlamaya çalışanlar varsa, sadece anlamaya çalışmayan zorla kabul ettirmeye çalışan metodolojiler varsa çok kalabalık olsalar dahi eğitilmeli, terbiye edilmeli ve gerçek hayata dahil edilmelidir.

## TEŞHİS VE TEDAVİ: BELİRTİLER

İlk kez Atasoy Müftüoğlu tarafından dile getirilen yenilgimizin 1492<sup>7</sup> yılında başladığı ifadesi son yıllarda ama özellikle 7 Ekim ve sonrasında Gazze, Lübnan ve İran'ın saldırıya uğramasıyla daha anlaşılır hale geldi. Kendi tarihimizden örnek vermek gerekirse 1453 yılında İstanbul'un fethedilmesi aslında gerilemenin de başlangıcıydı. Bütün şatafatlı görüntüsüne rağmen Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesinde bir kızıl elma ülküsü olan İstanbul'un fethedilmesi başat rol üstlendi.

İslam toplumlarında 1400'lü yıllarda başlayan gerileme ve çöküş hikayesi 19. Yüz yıldan itibaren hızlı ve önlenemez bir sonla neticelendi. Bu tarihten itibaren İslam toplumları tarihin bugüne kadar görmediği ağır bir yenilgiyle yüzleşiyor.

Müslümanlar yenilmekle kalmadılar öldürüldüler, katledildiler, soykırıma uğratıldılar. Sadece malları ve toprakları çalınmadı hayatları, umutları ve gelecekleri ellerinden alındı. Zihnen sömürüldüler, sömürülmeyi içselleştirdiler ve yenilgiyi normalleştirdiler. Bu yenilgi ve yok oluş beraberinde Batılılaşmayı (şeklen, aklen ve ahlaken), sekülerleşmeyi ve doğal olarak İslamsızlaşmayı beraberinde getirdi.

Bu süreçte Müslüman imajı negatif anlamlara evrildi. Bilerek, isteyerek Müslümanların ve Müslümanlığın 'fanatik/marjinal', 'terörist', 'gerici', 'zavallı', 'tembel', 'aşağılık' olduğu profesyonelce zihinlere aktarıldı. Bu propagandanın ana malzemesi onlarca yıldır seküler bir akılsızlıkla yetiştirilen 'seçkin' isimlerdi (Akademisyenler, siyasetçiler, bürokratlar, sanatçılar vb.). Müslümanlar ve Müslümanlık bu kendini nimetten sanan 'orta mektep aydınları' tarafından bir nefret ve aşağılama nesnesi haline getirildiler.

---

<sup>7</sup> 2 Ocak 1492'de Emevi İslam Devleti Haçlılara yenilerek yıkıldı. On binlerce Müslüman katledildi. Müslümanlar bu yenilgi ile İber yarımadasından çıkartıldı.

Müslümanlığın kendine Müslüman (Müslüman olmadıklarını asla kabul etmediler) seçkin bir azınlık tarafından ‘hastalık’ olarak tanımlandığı ve halen tanımlanmaya devam edildiği bu süreç siyasi oluşumları ve toplumsal yaklaşımları da etkiledi.

Mısır, Tunus, Suriye, Türkiye, Cezayir, Suudi Arabistan, İran (devrim öncesi) ve Irak gibi Müslüman devletlerde hastalık hızla yayıldı. BAAS partisi ya da adı BAAS partisi olmayan tek parti diktatörlükleri iktidara getirildi. Müslümanlara ve İslam’a nispet edilen bütün bağlar, ilkeler koparıldı. Türkiye gibi ülkelerde kurucu irade BAAS rejimi adı altında olmasa da benzer bir BAAS rejimi inşa etti. Etkileri bütün İslam ülkelerinde halen süren bu rejimler sadece İran’da İslam Devrimi ile alt edilebildi. İran dışındaki İslam toplumlarında insanlar bazen ikna edilerek, bazen cebren BAAS rejimleriyle barışmaya zorlandılar. Barışmak istemeyen, rıza göstermeyen topluluklar ise yok edilerek susturuldu.

## **SIYASİ BELİRTİLER**

Siyasi bir üst akıl Müslümanları parçalayabilmek için Ümmet Bilinci fikrini yok etmeye çalıştı. Oryantalistler yüzlerce yıl çalıştıktan sonra Ümmet kavramı yok edilmeden İslam’ın iddialarının çökertilemeyeceğini öğrendiler.

Birinci dünya savaşı ile birlikte İmparatorluklar düzeninden Ulus-Devlet modeline geçildi. Ümmet kavramının yerine Ulus-Devlet modeli dayatıldı. Bugün itibarıyla de dayatılan bu modelin başarılı olduğunu görmek mümkün!

Ümmet modelinin yok edilmesiyle birlikte sömürgeciler özgürlük ve/veya halkların kendi iradelerini yönetime yansıtması adı altında onlarca suni, sevimsiz ve birbirine benzeyen ama birbirine düşman edilen ülkeler kurdurdular.<sup>8</sup>

Hepsi birbirine düşman edilen bu ülkeler asıl düşmana odaklanmak yerine daha düne kadar barış içerisinde birlikte yaşadıkları kardeşlerine saldırdılar. Onlarca yıl süren bir kısmı halen devam eden, bir kısmı fiili çatışmaya dönüşmese de alttan alta sürdürülen bu saldırılarda İslam göz ardı edilerek seküler Ulus-Devlet modeli ile Milliyetçilik ve bir türevi olan Mezhepçilik kutsallaştırıldı. Faruki, bu süreci kitabında şöyle anlatır:

‘Düşmanın işbirlikçi olmaya hazır yöneticiler bulunduğu birkaç bölge hariç, İslam dünyasının genelinde sömürge idareleri ülkedeki bütün siyasi kurumları yok etmiştir. Sömürge idarelerinin geri çekilme vakti geldiğinde, iktidar Batılılaşmış ve itaatkâr yerli elitlere devredilmiştir. Buna rağmen iktidarın asıl sahibi, ilk fırsatta yönetime el koymayı bekleyen ordu olmuştur. Pek çok örnekte görüldüğü üzere Müslümanlar hükümeti idare edecek, direniş için kitleleri harekete geçirecek, onları yapıcı siyasi eylemlere yönlendirecek ya da en basitinden birbiriyle uyumlu

---

<sup>8</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 16.

bir şekilde hareket etmelerini sağlayacak siyasi teşkilatlardan yoksun oldukları için askerler tarafından yönetilmektedir.<sup>9</sup>

## EKONOMİK BELİRTİLER

Müslümanlar siyasi model üretememenin yanında veya kendilerine dayatılan modele itiraz edememenin yanında ekonomik anlamda da geri kaldılar ve yenildiler. Sanayi devrimini kaçırdıkları gibi uzay ve bilişim çağının fırsatlarını da ıskaladılar. Sanayi ve üretim teknolojileri yerine tarım ve hizmet sektörünün yetersiz de olsa İslam ülkelerinde yaygın olması bunun en belirgin göstergesidir. Bu durum tarım ve hizmet sektörünü aşağılamamızı gerektirmez elbette bir ülkenin tarım alanında kendi kendine yetebilir olması büyük bir değerdir. Ancak esas olan sanayi ve tarım sektörünün paralel yükselbildiği bir organizasyon yapısıdır. Ne yapar tarım ve hizmet sektörü?

Sömürgecilerin kendi ülkelerinde görmediği saygı ve hizmeti kendi ülkelerinin 10'da bir fiyatına karşılar. Kendi halkına pahalı sunduğu hizmetleri yabancı unsurlara çok daha ucuza sunar. İngiltere Kraliçesi için ilaç ve katkı maddesi kullanılmadan üretilen ürünleri yetiştirirken kendi halkı için sağlıksız gıdalar üretir. Faruki 1980'li yıllarda durumu şu şekilde özetler:

*'Temel gıda maddeleri, giysiler, enerji ve sanayi malzemeleri gibi en hayati gereksinimlerde bile kendine yetebilen bir İslam ülkesi yoktur. Üretim ve sanayi sektörünün bu yetersizliği nedeniyle, ihtiyaçlar eski sömürgecilerden ithal edilen hazır ürünlerle karşılanmaktadır. Sömürgeci güçler, aslında hiç de adil olmayan bu ticareti herhangi bir sebeple durdurmaya kalksa, bütün ülkelerde kıtlık tehlikesi baş gösterir. Sömürgeci çıkar grupları her yerde tüketim çılgınlığını teşvik edip kendi ürünlerine talep yaratırken, Müslümanların üretim yapması için gerekli hammadde göz ardı edilmektedir. Müslümanların yerli üretimiyle rekabete giren sömürgeciler, onları piyasadan silmeyi hedeflemekte ve genellikle başarılı olmaktadır.'*

*'Sömürgecilerin yardımlarıyla kurulan sanayilerin aslında onların kontrolündeki hammadde veya yedek parçalara bağımlı olduğu, dolayısıyla bütün endüstrinin kendi emellerine hizmet edecek şekilde sömürgecilerin insafına kaldığı görülmektedir.'*

*'Direnişin bir ön koşulu olduğundan Müslümanların tarımda kendine yeten bir konuma gelmesi, sömürgecilerin en büyük çekincesidir. İslam dünyasının her yerinde, şehir hayatının güzelliğine dair sahte vaatlerle, spekülatif inşaat ve tüketim sektörlerindeki geçici işlerin cazibesıyla Müslüman çiftçiler köylerinden koparılmaktadır.'*<sup>10</sup>

---

<sup>9</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. S. 17.

<sup>10</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 17-18.

Büyük çoğunluğu İslam ülkeleri topraklarında yer alan sanayinin hammaddesini teşkil eden yeraltı kaynaklarının kullanımı ise sömürgecilerin kontrolündedir. Sömürgeciler, İslam ülkelerinin yeraltı kaynaklarından elde ettiği düşük miktardaki gelirin kullanımı içinde kendince çözümler hazırlamaktadır! İslam coğrafyasının bütün gelirleri inşaat sektörüne, reklamlar ve marka hastalığı ile çılgınca önerilen tüketim ürünlerine daha da önemlisi düşman kabul edilen Müslüman komşu ülkelere karşı silahlanmaya kullanılmaktadır. Elbette son derece pahalı olan bu silahlar sömürgeciler tarafından sağlanmakta üstelik düşmanlaştırılan ülkelere karşılıklı satılmaktadır. Bu sayede herhangi bir İslam ülkesinin bilim ve teknolojiye, sanayiye, eğitime ve kendine yetebilecek tarım ürünlerine yatırım yapması engellenmektedir. Dünyada açlık ve kıtlıkla mücadele eden toplumlara bakıldığında, sanayileşememiş, üretim kapasitesini geliştirememiş, eğitim problemini çözememiş ülkelerde bu durum açıkça görülebilir. Üstelik bu ülkelerin açlık ve kıtlığa rağmen silah sanayine yaptıkları yatırım (tüketim) dikkate alındığında durum vahim ve göz yaşartıcıdır!

## **DİNİ VE KÜLTÜREL BELİRTİLER**

Sömürgeciler Haçlı savaşlarının ardından birçok yeraltı ve yerüstü değeriyle birlikte Müslüman alimlerin kitaplarını da çaldılar. Bu kitapların çevirileri Avrupa'nın yükselişini sağlarken, Müslüman toplumlar kapıldıkları rehabetin de etkisiyle gerilemeye devam ettiler. Sömürgeciler, sanayi devriminin ihtiyaçlarını karşılamak için eğitim ve okuma-yazma seferberliğine girerken Müslüman toplumlarda bu gayret belirli bir zümrenin tekelinde bulunuyor, geniş kitleler için eğitim ve okuma-yazma bir ihtiyaç olarak görülüyordu.

Bu yakın körlüğü ilerleyen zamanlarda daha patolojik bir hal alacak ve Müslüman topluluklar cehaletin, batıl inançların ve mistisizmin kucağına itilecekti. Teknolojik ve bilimsel eksikliklerini uzun yıllar sonra fark eden Müslümanlar, bu eksikliği ahlaki üstünlükleri ile örtmeye çalıştılar. Ancak haklı olmanın, iyi olmanın bu acımasız dünyada bir işe yaramadığını dramatik bir şekilde tecrübe ettiler.

Şeyhinin faziletlerini, cemaatinin üstünlüklerini üzerlerine doğrultulmuş silahlara karşı bir koz olarak kullanmaya çalışan insanlar, silahlar karşısında moral değerlerin çaresizliğini, okudukları duaların fiziki tehditler karşısında yetersiz kaldığını en acı biçimde gördüler. Ancak bu tecrübe ediş bile mistik bir değerlendirmenin konusu oluyordu. Yenilginin, başarısızlığın sebebi, tebaanın şeyhine tam bir teslimiyet ile bağlanmamasından kaynaklanıyordu!

*'İyi niyetli olsun ya da olmasın Batılılaşma yanlısı Müslüman liderler, izledikleri politikaların er ya da geç İslam'a ve halkın kültürüne zarar vereceğinin farkında değillerdi. Batının üretkenliği ve gücünün yansıması ile Batının tanrı, insan, hayat, doğa, dünya, zaman ve tarihe ilişkin görüşleri arasındaki ilişkiyi kavrayamadılar veya o telaş içinde önemsemediler. Batılı değerleri ve yöntemleri öğreten seküler bir eğitim sistemi kuruldu. Kısa süre içerisinde İslam mirasından habersiz nesiller*

*topluma katılmaya başladı. Bu gençler İslam mirası konusundaki cehaletlerinin yanı sıra geleneğin temsilcisi olan alimlere şüpheyile bakıyor, her ne kadar muhafazakâr, lafızcı, kuralcı veya mistik olsalar da İslam mirasının iyi niyetli muhafızları olan ulemaya kuşkuyla yaklaşıyorlardı. Ümmetin saflarında bir cepheleşme başladı. Batılılaşma ve sekülerleşme yanlıları bir tarafta, karşıtları diğer taraftaydı. Bir süre sonra sömürgeci güçler toplumda karar vericilerin Batılılaşma yanlıları olduğundan emin oldular.*

*Kur'an metninin bütünlüğü, Peygamberin özgünlüğü, sünnetin güvenilirliği, şeriatın mükemmelliği, kültür ve medeniyet alanında Müslümanların görkemli eserleri yani İslami olan her şey sömürgeciler veya yerli işbirlikçileri tarafından saldırıya uğradı. Amaç, Müslümanın kendine, dinine, ümmetine ve ecdadına duyduğu güveni sarsıp İslami bilinci zayıflatmaktır. Keza Müslümanın İslami karakterini çökertmek ve böylelikle direniş için gerekli manevi güçten yoksun bırakıp onu itaatkâr hale getirmek hedeflendi. Sömürgeciler ve işbirlikçileri, onun günlük hayatını Batı kültürünün öğeleriyle doldurdular. Gazete, kitap ve dergiler, radyo ve televizyonlar, sinema ve tiyatrolar, teyp ve kasetler, afiş ve ışıklı reklamlarla Müslümanlar adeta bombardımana tutuldu. Müslüman yönetimler başkentlerinde Batı tarzı gökdelen ve rezidanslarla dolu yeni caddeler açmakla övünürken, diğer şehir, kasaba ve köylerinde kol gezen sefalet ve yozlaşmadan utanç duymadılar. Batılılaşmış elitler film, opera, konser ve tiyatro izlemek için salonları doldururken, çocukları da seküler eğitim kurumlarında veya misyon okullarında Batılıların kitaplarının okuyordu. Ancak hiçbirisi hayatlarının geri kalanındaki düşünce ve eylemleriyle bu yaptıklarının tutarsızlığını fark etmiyor. Kendi kendine Batılılaşanlar, Müslüman çevre ve geçmişlerine karşı daha keskin bir tavır belirleyip cephe alıyorlar. İslam kültürünün bütünlüğü ve İslami hayat tarzının birliği onların kişiliklerinde, düşünce ve eylemlerinde, evlerinde ve ailelerinde paramparça oluyor.”<sup>11</sup>*

Bütün bu merhalelerden sonra şehirlerimizde İslam mimarisinin öldüğünü, çok daha insani olan yatay mimari yerine dikey yapılaşmanın öne çıkarıldığını, Avrupa'nın sanayi devrimi sonrasında yaptığı bütün planlama hatalarının birkaç yüz yıl sonra hiç ders alınmadan İslam şehirlerinde tekrarlandığını, İslami şehir planlamasının yok edildiğini, gereksiz şekilde büyütülen şehirlerde nüfus yoğunluğunun artırılarak şehrin nefes alamaz, sürdürülemez hale getirildiğini, evlerimizdeki mobilyalardan, dekorasyon malzemelerine kadar ne yardan ne serden geçemeyen bir kafa karışıklığının hayatlarımıza dahil olduğunu söyleyebiliriz. Onlarca kat yüksekliğinde evler satın alıp, odalardan birine elektrik tesisatı çekmeyerek gaz lambası ile aydınlatan, koltuk takımı yerine sedirler döşeyen, duvarlarında İslam sanatının görsellerini kullanan ancak diğer odalarında modernizmin bütün putlarını kullanan bir modern zamanlar ucubeliğiyle karşı karşıyayız.

---

<sup>11</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 19-20.

## KRONİK VE AYNI ZAMANDA PATOLOJİK BİR HASTALIK

Faruki'ye göre, İslam toplumlarının yakalandığı hastalığın temelinde eğitim sistemi yer alır. Özellikle son 2 yüz yıllık akılsızlığın inşa ettiği kitleler ve onları yetiştiren seküler eğitim sistemi sorunun merkezini oluşturur.

Müslümanları İslam'a yabancılaştıran, Müslümanları İslam'dan uzaklaştırmaya çalışan bu müfredat ve işleyiş hastalığın ürettiği ve hızla yayıldığı bir odaktır. Sistem bizi İslam'a yabancılaştırırken çocuk yaşlardan itibaren üzerimize dikte edilen seküler metodolojiden güç alır. Müslüman gençleri küçük yaşlardan itibaren yoğuran ve kıvama getiren, bilinçlerini Batı'nın kötü bir kopyasına dönüştüren bu sistem nihayetinde Müslüman insanları İslam'a düşman kalıplara dönüştürür.

Emperyalist hegemonyanın en güçlü argümanı, adına 'modern bilim' denilen hurafeler bütünüdür. Bu hurafeler bütünü hurafe olmadığını ispat etmek için başka hurafelerden kendine referanslar üretir. Sanayinin ihtiyaç duyduğu pazarlama teknikleri bu hurafeler yoluyla kendine yol bulur. Nebati yağların pazarlanması hayvani yağlar aşağılanarak yapılır. Bakır kaplar yerine neden teflon tavalar kullanmamız gerektiğini kulağımıza bu üfürükçüler fısıldar. Sağlık alanında üretilen materyaller, ilaçlar, takviye ürünleri de aynı üfürükçünün dudakları arasından dökülür. Şartlar değiştiğinde hurafeler de değişir. 25 yıl önce kutsanan 'modern bilim' değişen şartlarda 'yeni modern bilimin' ışığında geçmiş hurafeleri oyun dışı bırakır. Üretim mekanizmaları değişmiş, sermaye hayvani yağ üretmeye başlamış, bakır kaplar artık sermaye tarafından üretilir hale gelmiştir. Üstelik geçmişte pazarlanan sağlık ürünleri ve ilaçların yerine de yenileri çıkmış daha önce kullanılan ilaçların zararları bilim adamlarınca ispat edilmiştir!

Bütün hurafeler bir araya geldiğinde Müslümanların geçmişle bağı koparılır, gerçeklikle ilişkisi koparılır ve gelecek tasavvuru yok edilir. Onun için artık *bir pazarlama dili olan bilim* kutsal bir olgudur. Bilimsel olan kesindir. Oysa gerçekte bilim kesinlik üzerine değil, şüphe üzerine inşa edilir. Söylediklerini her çeyrek asırda değiştirse de/yalanlasa da o kutsal bir metindir ve eleştirilemez. Kutsalı olmayan yeni nesil kendine yeni bir kutsal üretmiştir. Seküler modern bilim onun yeni tanrısıdır.

## EĞİTİM PROBLEMİMİZ

Bugün, İslam toplumlarının en büyük problemi eğitimidir. Kimi fiilen sömürge olmasa da zihnen sömürge olmaya devam eden ülkelerde sömürgecinin dayattığı eğitim sistemi sürdürülmektedir. Özellikle Afrika ülkelerinde Fransız eğitim sistemi başarılarıyla dikkat çekicidir! Diğer İslam toplumları ise yerli ve milli adı altında kopya eğitim sistemleri inşa etmiş ve her kötü kopya gibi başarısız olmuştur. Herhangi bir özgünlüğü olmayan, kültürel bağları kopuk iki kere ikinin dört etmesini bilimsel bir gerçeklik kabul eden, sonuca dayalı bir başarı yöntemini benimseyen bu sistemler uluslararası akreditasyonu/teslimiyeti başarı kabul etmektedir.

*‘İçeriği giderek muhafazakarlaşan ancak niceliği giderek daha da sekülerleşen bu metodoloji ile sağlıklı bir eğitim modeli üretebilmek mümkün değildir. İster geleneksel okullar olsun ister modern okul ve üniversiteler olsun, İslam karşıtı tezlerin savunuculuğunda hiçbir zaman bugünkü kadar cüretkâr olunmamıştır’<sup>12</sup>* der Faruki. Sömürgeciler ülkeyi terk ettiklerinde yerlerine efendilerine hizmet edecek, söz dinleyecek ve sorun çıkarmayacak ‘yerli’ sömürge valileri atarlar. Bu ‘yerli’ sömürge valileri de efendilerinin isteklerine uygun seküler sistemler inşa ederler. Üstelik efendilerinden daha sert, daha acımasız, daha kuralsız ve daha ahlaksız olurlar.

Çünkü; sömürgecilik dönemlerinde ontolojik olarak direniş, özgürlük ve mücadele arayışları gündeme gelirken; zafer kazanıldıktan, düşmanı denize döktükten sonra, ‘yerli sömürgecilik’ döneminde zafer kazanmanın da verdiği rehavetle insanlar kayıtsız, ilgisiz ve sorumsuz bir akla teslim olurlar.

## **VİZYON PROBLEMİ**

Kamu dairelerinde mutlaka görmüşsünüzdür. Koca koca panolara Misyonumuz, Vizyonumuz, Kalite Politikamız başlıkları altında garip garip metinler asılır. Ne işe yaradığını hazırlayanların da bilmediği bu metinler esas itibarıyla uluslararası sertifikasyon adı altında kamu ve özel sektör kaynaklarının söğüşlenmesini amaçlamaktadır.

Bütün büyük sözlerine ve iddialı metinlerine rağmen bu sertifikaları alan kurumlar ne kalitelerini artırmıştır ne de vizyonlarında bir değişiklik olmuştur. Ama havalı bir metindir ve şirket sunumlarında hem rakip kurumlara karşı hem de ne olup bittiğini anlamayan sokaktaki insanlara karşı sizi birkaç numara daha büyük gösterir.

Aslında olay, yüzlerce yıl önce Ahilik teşkilatıyla, lonca yapılanmasıyla atalarımızın Bila bedel ortaya koyduğu vizyonun kapitalist düzen tarafından ekonomik bir getiriye/sömürüye dönüştürülmesinden ibarettir.

Eğitim sisteminin vizyonu ve misyonu da bu sömürgeci düzenin pazarlama tekniklerine kurban edilmiştir. Tüm iddiasına rağmen mutlak doğru olarak önümüze konan Batılı model bir aldatmacadan ibarettir. Aynı şekilde son birkaç yüz yılda alternatif model olarak karşımıza çıkarılan ve İslami olarak adlandırılan eğitim sistemi de kötü bir karikatürdür. İslam’la bağı koparılmış ama İslami olarak adlandırılan bu model vizyonsuz seküler bir aldatmacadır.

Çok sayıda öğrencinin, çok sayıda öğretim görevlisinin, bina ve teknik malzemelerin, laboratuvarların ‘bilimsel’ seküler düşüncenin İslam adı altında kutsallaştırıldığı bu zeminler hem öğrenci ve öğretmenleri oyalamanın hem de bütün düşünce mekanizmalarının önünü kapatmanın yöntemlerinden biridir.

---

<sup>12</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 22.

İlk ve orta öğrenim kurumlarından üniversitelere kadar bütün eğitim hiyerarşisi sistematik bir şekilde teslimiyetçi bir vizyonsuzluk ile dizayn edilmiştir. Bu vizyonsuzluk, Proje okullarından Anadolu ve Fen liselerine; medrese eğitimi yapan kurumlardan ilahiyat fakültelerine kadar bütün eğitim kurumları için teşhisi henüz konmamış bir hastalık olarak karşımızda bulunmaktadır.

Vizyonunu evrensel bir İslami akıldan almayan bütün organizasyonlar niteliksiz fiziki donatılardan ibarettir. Faruki, bütün alanlardaki vizyon problemini makalesinde şu şekilde anlatır:

*‘Vizyonun alametifarikası taklit edilemez olmasıdır. Onun ancak küçük ve önemsiz öğeleri kopyalanabilir. Bu yüzden yaklaşık iki yüzyıllık Batılı ve seküler eğitim sonucunda Müslümanlar hiçbir şey üretememiştir.*

*Ruhsuz bir bilgi arayışı mümkün değildir ve kopyalanamayan asıl şey de ruhtur. Bu da bir benlik, dünya ve hakikat vizyonu yani din tarafından oluşturulur. İslam dünyasındaki eğitim bu vizyondan yoksundur. İslam dünyasında eğitimin önde gelenleri görgüsüz, kültürsüz ve hedefsiz kimselerdir.*

*Son iki yüzyılda Batı üniversitelerinde ilham veren güç milliyetçilik olmuştur, zira romantizm ‘mutlak varlık’ olarak Hristiyanlığın hükümsüz tanrısının yerine ‘Ulus’u koymuştur. Müslüman için Allah’tan başka hiçbir varlık mutlak değildir. Dolayısıyla ulus devlete mutlak sadakat göstermesi beklenemez. Zira Allah’tan başkasına gösterilecek böylesi bir sadakat, onun için şirk anlamına gelir. Kendi mirası ve geçmişiyle ilişkisi ne olursa olsun bir Müslümanın, Hristiyanlığını aşarak bulunduğu noktaya gelen Avrupalı bir ‘milliyetçi’ olması mümkün değildir.*

*Müslüman bir ülkede üniversite öğretim üyesinin ideal örneği olarak Batı’da doktora yapmış bir kişinin durumunu ele alalım. Bu öğretim üyesi, Batılı eğitim alır ve bir şekilde mezun olur. Eğitimine başlarken İslami bir motivasyona sahip olmadığından yani Allah rızasını kazanmak maksadıyla bilgi öğrenmek için değil, maddi veya kişisel nedenlerle ya da en iyi ihtimalle milliyetçi duygularla bu yolculuğa çıktığı için Batı’da kendisine sunulan bilgileri bütünüyle özümseyemez. Uzmanlık alanında Batılı profesörleri aşacak düzeye ulaşamaz. Antik Yunan, Pers ve Hint bilimlerini öğrenip onları İslamileştirmiş bir ecdada sahip olmasına rağmen, öğrendiklerini sindirememiş, İslami bilgi ve hakikat vizyonu içerisinde onları süzüp benimseyememiştir. Daha ziyade derslerini geçmek ve mezun olmakla ilgilenmiş, memleketine dönüp dolgun bir maaş ve saygın bir makam elde etmeyi düşünmüştür. Bilgi dağarcığı öğrenciyken okuduğu kitaplardan ibarettir. Çünkü eğitimi sırasında edindiği birikimin sınırlarını genişletmek için gerekli zamanı, enerjisi motivasyonu artık yoktur. Hayat ve çalışma koşulları onu bu tür uzak ideallerden alıkoyan uğraşlarla doludur. Doğal olarak öğrencileri de ondan daha isteksiz, daha kabiliyetsiz olarak yetiştir. Öğrencileri için Batı ideali daha da*

*uzaktır. Zaman içerisinde eğitim standartları gittikçe düşmeye başlar. İslam dünyasındaki Batılı eğitim, Batı'daki prototipinin bir karikatürü haline gelir.*

*İslam dünyasında öğretilen içerik ve metodolojiler Batı'dakilerin kopyasıdır, ancak Batı'yı ateşleyip harekete geçiren vizyondan yoksundur. Sonuç olarak sıradanlığın vasıtalarına dönüşürler. Bu bilinçsiz, ruhsuz içerik ve metodolojiler, İslami modellere alternatif olarak sundukları ilerleme ve modernleşme yöntemleri kılıfıyla öğrencileri sinsi bir İslamsızlaştırma etkisine maruz bırakır. Dolayısıyla İslam dünyasındaki bir üniversite mezunu tipik bir yeni yetmedir. Ve her şeyi bildiğini sanır ama aslında çok az şey bilir.<sup>13</sup>*

Faruki, vizyonsuz, iradesiz ve düşünme melekelerini yitirerek batının üstünlüğüne ikna edilmiş öğretim üyelerini, akademisyenleri ve öğrencileri sert biçimde eleştirir. Batılı üniversitelerde eğitim almış bir öğrencinin, yüksek lisans ve doktorasını bu üniversitelerde yapmış akademisyenlerin iflah olmaz bir aşağılık kompleksiyle yetiştirildiğini anlatır.

Eğitim alırken İslami bir motivasyona sahip olmayan, tamamen maddi beklentilere motive olan insanların Allah rızasını gözetmek gibi bir kaygılarının kalmadığını ve bu sebeple de verili bilgilerin dışında potansiyelini zorlayacak, kendini aşacak, yeni bir bilgi üretecek zihni hazırlığının olmayacağını söyler. Batılı bilgiyi tam olarak özümseyemez, yorumlayamaz ve mevcut durumunu geliştiremez.

Oysa İslami bilgi geleneği Antik Yunan, Pers ve Hint bilimlerini öğrenip, geliştirip, aşarak İslamileştirmiştir. Benimsemediği, özümsemediği, geliştiremediği ve İslamileştiremediği bilgiyi bir araç olarak görür. Kariyerini tamamlayabilmek için ezberler, içselleştiremez ve bir süre sonra unutmayı tercih eder. Onun için önemli olan ülkesine döndüğünde eline geçecek dolgun bir maaş, etkileyici bir kariyer ve önemli bir makam elde etmektir.

Bu ezberci akıl öğrencilerini de aynı şekilde yetiştirir. Kariyerini etkilemeyen hiçbir ideali, öznel bir duruşu, farklı bir bakış açısı yoktur. Bu yetiştirme tarzı birkaç nesil sonra eğitim standartlarını düşürür. Batıda üretilen bilginin küçük karikatürleri onun için yeterlidir, fazlası da yüküdür. Eğer bir şey geliştirilecekse bunu batılılar zaten yapacaktır, yorulmaya gerek yoktur.

Bilgi onun için sıradan bir vasıta. Vizyonu olmayan akıl ve içerik sadece kopya üretir. Zaman ve şartlar değişir ama kopyalar değişmez. Nesiller boyunca bilgi adına geçmişin kopyaları çoğaltılır. Bu bilinçsiz ve ruhsuz içerik ve metodolojiler bir süre sonra ilerleme, modernleşme adı altında İslami modellere alternatif olarak sunulur. Ardından kutsal bilginin ışığında İslamsızlaştırma devreye sokulur. Nihayetinde her şeyi bildiğini zanneden ve fakat sadece ezberleme kabiliyeti geliştirilmiş bir akademisyen olarak aramıza katılır.

---

<sup>13</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 23-24.

İslam dünyasındaki akademisyenlerin İslami bir altyapısının olmaması eğitim problemimizin en büyük trajedisidir. İslam’la ilgili sınırlı bir bilgiyle yetişen öğrenciler üniversitede ideolojik bir boşlukla karşılaşır. İslam’a ilişkin iyi ve samimi duygulara sahip olsalar da bir fikir sahibi değillerdir. Bu iyi duygular çeşitli disiplinlerle karşılaştığında, bilimin ‘objektif’ yargıları ile çarpıştığında paramparça olur!

*‘Zira gencimizin hiçbir savunması yoktur, düşünsel seviyede karşı koyacak bir vizyona da sahip değildir. Mezun olduğunda artık büsbütün ateist, seküler ya da komünist olmamışsa bile, İslam’a dair görüşlerini şahsi ve öznel alanla sınırlamış, ailesi ve çevresiyle kurduğu duygusal yakınlıkla ifade eder hale gelmiştir. İslam’ın herhangi bir sorunla ilgili en iyi çözümleri sunan, dolu ve canlı bir sistem olduğundan habersizdir.*

*İslam dünyasındaki üniversite öğrencisi, ders kitaplarında veya sınıflarda karşılaştığı yabancı ideolojilere düşünsel düzlemde direnmeye çalışırken, tank ve tüfeklere karşı eline kılıç ve kalkan tutuşturulmuş bir askere benzer. Batıdaki tüm lise öğrencilerine azami ciddiyet, sorumluluk, tutarlılık ve evrenselliğiyle batı geleneği ve birikimi öğretilirken, İslam dünyasının hiçbir yerinde İslam vizyonu öğretilmiyor. İslam dünyasındaki hiçbir üniversitede böyle bir vizyon, programların ana unsuru olarak öğrencilere zorunlu kılınmıyor.’<sup>14</sup>*

## **GÖREV VE SORUMLULUKLARIMIZ**

‘Her akıllı başında Müslümanın ilk görevi eğitim sistemini düzeltmektir’ der Faruki. ‘Eğitim sistemi yenilenip hataları düzeltilmedikçe ümmetin dirilişi için bir umut beslenemez.’<sup>15</sup> Aslında sistemin sil baştan yeniden kurulması gerekmektedir. Eğitim sistemindeki ikiliği ortadan kaldırmadan yani İslami ve Seküler diye ayrıştırılan eğitim modeline itiraz etmeden bir adım bile ilerleme kaydedilemez. Bu iki sistem birleştirilmeli, yeni sistem İslam’ın ruhuyla şekillendirilmelidir. Yeni sistem ne Batı’nın kötü bir taklidi ne de kendi yolunu bulması için bir başına bırakılan bir model olmalıdır.

Eğitimin öğrencilere mesleki bilgi, şahsi menfaat ve maddi kazanç sağlamaktan ibaret olması, ekonomik ve pragmatik işlevlere indirgenmesi kabul edilebilir bir durum değildir. Bununla birlikte nispeten zengin İslam ülkelerinde eğitim harcamalarının büyük kısmının nitelikli araştırma ve eğitim faaliyetleri yerine binalara ve idari makamlara harcanması da kabul edilemez.

Eğitim sistemini düzeltmek akıllı başında her Müslümanın ilk ve en önemli ödevi olmalıdır. Ama bu yamayla, küçük tamiratlarla geçirtilerebilecek bir şey değildir. Yıkma ve yeniden

---

<sup>14</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 26.

<sup>15</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 27.

inşa etmekten başka çıkar yol yoksa bu denenmelidir. Eğer bunun için bir devrim yapılması gerekiyorsa, zihinsel devrimle birlikte yapılmak şartıyla herkes bu hastalığa bir el atmalıdır. Zihinler dönüştürülmeden bir sistem inşa edilemez. Bir sistem inşa etmeden zihinler dönüştürülemez!

Bu dönüşümü sağlayabilmek için öncelikle eğitim sistemindeki çift başlılığı ortadan kaldırmak gerekiyor. İslami ve Seküler diye ayırdığımız, hukuken olmasa da fiilen ayırttığımız eğitim politikalarından vazgeçmeliyiz. İki sistemi bir potada buluşturup toplum ve bilimle barışık bir eğitim modeli inşa edilebilir. Bunu yapabilmek için de ayırıştırıcı eğitim sistemine iman eden bütün öğretmenlerin terbiye edilmesi ve/veya tasfiye edilmesi bir zorunluluk olarak karşımızda duruyor. Tasfiye edilmesi gerekenler ve/veya terbiye edilecekler sadece seküler ezberciler değildir. Geleneksel sistemin köhnemiş ders kitapları ve ezberci-tecrübesiz hocaları da isimlerinin başındaki unvanlara bakmadan tasfiye edilmelidir.

İslam'ın bilime yabancı olduğunu düşünen akılsızlığın, ilahiyat fakültelerinde/ medreselerde verilen eğitimle modern eğitimin çelişeceğini düşünen ezberlerin zihinlerden silinmesi; modern dediğimiz, bilimsel dediğimiz bütün algoritmaların İslam'ın bir rüknü olduğunun bir hakikat olarak kabul edileceği temiz bir akla ihtiyacımız var.

## **MÜSLÜMANLARA İSLAM'I BENİMSETEBİLMEK**

Eğitimin ekonomik bir getiri, kişisel statü aracı olarak görüldüğü modern sistem ömrünü tamamladı ve uzatmaları oynuyor. Bütün coğrafyalarda devletlerin yıkılış dönemleri en gösterişli zamanlarıdır aslında. Modern eğitim sistemi de bütün gösterişine rağmen son nefeslerini alıyor.

Elbette eğitim verilen emek karşısında desteklenmeyi, maddi olanaklarla teşvik edilmeyi hak ediyor. Ancak eğitimi sadece bu kısır düşünceye teslim olarak kabullenmek, Allah rızası kavramını paralel ilerleyen bir düşünce olmaktan çıkarmak insanları sistemin ihtiyaçlarını karşılamaktan başka amacı olmayan küçük aparıçıklara dönüştürüyor.

Eğitim sisteminden dini düşünceyi soyutladığımızda elimizde kalan 'şey' bu. Dini eğitim veren kurumlar ile seküler eğitim veren kurumlar ayrımını kabul ettiğimizde alabileceğimiz yol da bu kadar. Eğitimde ikiliğin kaldırılmasının temel argümanı da bu iki sistemin birbiriyle rekabet etmeyen, çatışmayan unsurlar olduğunu, birlikte daha doğru ve daha verimli adımlar atılabileceğini görmek ve göstermek. Seküler eğitim kurumları pekâlâ yaşadığı toplumların dini değerlerine uygun bir eğitim programı ile donatılabilir. Dini eğitim kurumları denilen mekanizmalar da modern bilimin verileri ile hiçbir rahatsızlık hissetmeden yol alabilir. Daha da önemlisi bu iki eğitim modeli ortadan kaldırılıp toplumuyla, kültürüyle, diniyle barışık bir eğitim modeli üretilebilir.

Bu modeli üretebilecek en uygun alan ise İslam kültürünün bir ürünü olan Vakıf müesseseleridir. Türkiye'de mevcut vakıflara ait okul öncesi kurumlarından ilk-orta eğitim

kurumlarına ve üniversitelere kadar binlerce müessese mevcut. Bu kurumlardan başlamak üzere İslam'ın temel kriterleri, İslam'ın dünyaya-hayata bakışı esas alınarak bilimin bütün verileri buluşturulabilir. *'Bu sayede İslami bilgi seküler sisteme, modern bilgi İslami sisteme kazandırılmış olur.'*<sup>16</sup>

Faruki, bütün okullarda İslam Medeniyetine ait öğretilerin hangi okul ve bölüm olursa olsun zorunlu tutulması gerektiğini düşünür. Bu okullarda Müslüman olmayan öğrencilerin de bulunduğu safsatasına itibar edilmemeli, bunun bir İslam propagandası olmadığı, aynı toplumda yaşayan farklı kimliklere sahip insanların yaşadıkları toplumun değerlerinden habersiz olamayacağı unutulmamalıdır. Bu esasen bir dini eğitim değil bir medeniyet eğitimidir. Bir Hristiyan toplumunda o toplumun dini değerleri en azından kültürel bazda nasıl okul öncesinden üniversitelere kadar öğretiliyorsa Müslüman ülkelerde de medeniyet eğitimi zorunlu bir ders olarak konulmalıdır. Faruki, bu düşüncesine yönelik eleştirilere şu şekilde cevap verir:

*'İslam, vizyonu itibarıyla bütün insani aktivitelerle; fiziksel, toplumsal, ekonomik, siyasi, kültürel ve manevi faaliyetlerle ilişkisi olan bu denli geniş kapsamlı tek dindir. 'İlahi' meselelerle ilgilenip dünyevi işleri "Sezar'a bırakan" Hristiyanlık veya Budizm gibi salt uhrevi bir din değildir. Dükkânda ve fabrikada, iş yerinde ve evde, üniversite amfisinde ve laboratuvarında, bir bilim dalında ve felsefede İslam'la ilişkisi olmayan tek bir mesele yoktur. Dolayısıyla İslam vizyonu sadece tek bir bölümde veya fakültede işleniyorsa kısır kalmış yani ölmüş demektir. Her disiplinin, her arayışın ve her insan eyleminin esas belirleyici ve yol gösterici ilkesi İslam olmalıdır.'*<sup>17</sup>

Vahyi öncelediğini iddia edenler nasıl akli reddedemezse, akli öncelediğini iddia edenler de vahyi yok sayamaz. İster İslam toplumunda yaşasın ister başka bir dinin toplumunda hiçbir bilim insanı toplumun dini değerlerini/hassasiyetlerini yok sayarak var olamaz. Yok sayanlar dönemsel arızı eylemler içinde olanlardır ve kısa dönemleri sona erdiğinde her arızı durum gibi yok olmaya mahkûm olacaklardır. Bu bağlamda akıl ve iman arasında çelişki olduğunu iddia edenlere Faruki şu cevabı verir:

*'Aklın mutlak kesinlik içermediği durumlarda imanın ışığı bu kesinliği sağlayabilir. Nitekim iman, diğer bütün ön kabullere aydınlatıcı bir ışık tutarak sağladığı ilave kesinlik sayesinde üstüne inşa edilen dünya görüşüne destek verir. Bu iman ışığı kuşkusuz epistemolojiktir, akıl dışı oluşunun değil makul oluşunun bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu ışık ve aklın mutlak kesinlik taşıyan ön kabulleri bir araya gelerek bağlılık, uyum, etkileşim ve bütünlük oluşturur. Baştan aşağı dogmalardan ibaret olan diğer dinlerin aksine İslam'da iman, rolü ve katkısı itibarıyla hiçbir*

---

<sup>16</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 29.

<sup>17</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 33.

*şekilde irrasyonel değildir. Akıl imanın üstünde olmadığı gibi iman da aklın üstünde değildir. Akıl ve imanı taban tabana zıt şeyler olarak görmek, insanın ikisinden birini seçmek zorunda olduğunu kabul etmek İslami değildir.*<sup>18</sup>

Faruki Bilginin İslamileştirilmesini şöyle tanımlar:

*‘Bilgiyi İslam’la kurduğu ilişkiye göre yeniden şekillendirmek onu İslamileştirmektir. Yani verileri yeniden tanımlayıp düzenlemek, verilerden hareketle varılan yargıları ve verilerin kullanımını baştan incelemek, ulaşılan sonuçları yeniden değerlendirmek, disiplinleri İslam vizyonunu zenginleştirecek ve İslam davasına hizmet edecek hale getirmektir.*<sup>19</sup>

Faruki, bu tanımdan yola çıkarak bilginin nasıl İslamileştirileceğine dair bir yol haritası çizer, bir metodoloji geliştirir. Ona göre hem geleneksel metodolojiler hem de taklit edilen modern metodolojiler yetersizdir. Geleneksel metodoloji hacli seferlerinden sonra dünyanın sonunun geldiğini düşünen ulema tarafından korumacı bir zırha bürünerek ilk hatasını yapmıştır. Bu aşırı korumacılık içtihadı terk ederek geçmişin kabulleriyle, düşünceleriyle yaşamayı beraberinde getirir. İctihat kapısını kapatan düşünce geçmişin verilerinden her türlü sapmayı bidat kabul ederek hemen her yeniliği sakıncalı ve tehlikeli görür. Bu düşünsel yenilginin ilk adımıdır ve devamında peş peşe fiziksel yenilgilerin de yolunu açacaktır.

*‘Batı’nın son iki yüz yılda İslam dünyasında sebep olduğu yenilgiler, trajediler ve krizlere cevap olarak Türkiye, Mısır ve Hindistan’daki Müslüman liderler ümmeti siyasi, ekonomik ve askeri olarak kalkındırmak için Batılılaştırmaya çalıştılar. Bu denemelerin hepsi başarısızlıkla sonuçlandı. Türkiye’de olduğu gibi Batılılaşma adı altında tüm İslami kurumların lağvedilmesine rağmen, kamusal hayatı etkileyen bütün geleneksel İslami ilkeler reddedilmesine rağmen Türkiye diğer İslam ülkelerinden daha güçlü ve müreffeh bir ülke haline gelmedi. Toplumun bir kesiminin İslam’dan uzaklaşması dışında bu adımların bir etkisi hissedilmedi.*<sup>20</sup>

Mısır’da ise karma bir model öne çıktı. Mısır’da da Batılı bir sistem kuruldu fakat bu sistemin geleneksel İslami sistemle birlikte yürütülmesine izin verildi. Batılı sistem kamunun bütün fonlarını kullanarak rakibine üstünlük kurmaya çalışırken geleneksel sistem tabanının desteğiyle ayakta durup karşılık verdi. Her iki sistem de bugüne kadar birbirlerini zayıflatmaktan başka bir başarı elde edemedi.

---

<sup>18</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 53.

<sup>19</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 37.

<sup>20</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 38.

## KÜLTÜREL VE DİNİ İKİLİK

Bütün Müslümanların, kendini Müslüman olarak tanımlayan ocu veya bucu bütün insanların temel ortak noktası Sıratı Müstakim üzere yaşamak ve son nefesini yoldan ayrılmadan vermektir. Bugün yaşadığımız fiili ve düşünsel ayrılık yüzyıllardır üzerimize boca edilen yanlış bilgi ve kaynakların tezahürüdür. Bir yandan Müslümanlık iddiasından vazgeçmezken diğer taraftan İslam’a ait bütün değerlere savaş açabilen bu kafa karışıklığı kültürel ve dini ikilik meselesinin özünü oluşturur. Gençliğinde her türlü aşırılığı düşmanca sergileyen insanların öldükten sonra arkalarından mevlit okutması veya her türlü kötülüğü yapmış yakınları için hatimler tertip etmesi başka türlü izah edilemez.

Bir yandan kurban ibadetine hayvan katliamı derken diğer yandan annesi veya babası için kurban kestiren insanların varlığı bu ikiliğin en bariz göstergesidir. Okullarda çocukların başörtülü olarak eğitim görmesine karşı çıkarken Cuma namazlarını kaçırmayan türler, eğitim kurumlarında mescit açılmasına savaş açarken bayram namazlarına çocuklarıyla giden ve gitmeyenleri kınayan türler hepimizin dost ve akraba çevresinde bolca bulunuyor. Bunun temelinde yatan düşünce dinin bir kültüre dönüşmesi ve bu kültürün dinden daha kıymetli bir hal almasıdır. Bu kafa karışıklığına göre dine karşı gelinebilir fakat kültüre asla söz söylenemez!

*‘Çöküş döneminde bilgi ve eylemin birbirinden uzaklaşması sebebiyle bu yol ikiye ayrıldı: Allah’ın yolu (erdemli yol) ve dünyevilik. İslami hayatın bu haliyle birbirine karşıt şekilde çatallanması, birinin övgüye şayan biçimde bütün dini ve ahlaki değerleri içermesi, diğerinin yerilebilir şekilde maddi dünyayı ve onun değerlerini taşıması her ikisini de yozlaştırdı ve mahvetti. Her ikisi de dönüşüm geçirdi. Birincisi Hristiyan ve Budist keşişlerin anlamsız ruhaniliğine benzeyen kuru bir maneviyat haline geldi. Nitekim kitlelerin gözle görülür yaşam koşullarıyla ilgilenmeyen, sahaya çıkarak mücadele ederek adaleti tesis etmeye çalışmayan bir maneviyat, sübjektif olmaya, takipçilerinin çıkarlarına göre eğilip bükülmeye mahkumdur. Bu tür bir maneviyat, diğerkam eylemleri teşvik etse bile benmerkezcidir, zira odak noktası takipçisinin vicdanıdır. Onun için diğer insanlar ve onların selameti, kendi imtihanı, öz arınması ve seyrisüluku için birer araçtır. Bu tarz bir maneviyatın marifet (gnosis) ve mistik tecrübelerin tuzaklarına düşmesi, batıl inançlara ve keramet tellallığına kurban gitmesi şaşırtıcı değildir. Tarikatları kuran şeyhler ve onların ideolojik temellerini atan büyük zihinler, takipçilerinin bu denli sapabileceğini ve İslam’a karşıt bir ahlak ve inanç anlayışı geliştirebileceğini düşünmemişlerdi. Vakıa pek çok tarikat bunların cazibesine kapıldı.’<sup>21</sup>*

Öte yandan ahlaki sorumluluklar belli bir sınıfın tekelinde görüldüğünden dünyevilik yolunda ahlak dışı bir sistem geliştirildi. Bu her iki tarafın da işine geliyordu! Dinin sahibi olduğunu zanneden ‘din adamı’ grubu meşruiyetini/saygınlığını bu etikete borçluydu.

---

<sup>21</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 45-46.

Dünyevileşen kesim ise kendisini dini ve ahlaki alandan sorumlu görmediği için yapacağı her kötülüğün meşru olacağını düşünüyordu. Onun için din, kimi zamanlarda kimi dini ritüellerin gerçekleştirildiği kültürel bir hobiydi. Bu hobiler ona günlük hayatında herhangi bir sorumluluk yüklemiyordu. Böyle düşünmek, böyle bilmek, böyle kabul etmek dünya hayatını son derece konforlu bir alana dönüştürüyordu.

Faruki, bir hastalık olarak değerlendirdiği bu durumun şifası için eğitim sistemindeki ikiliğin ortadan kaldırılması ve bilginin İslamileştirilmesinin şart olduğunu söyler. Bunun için de bütün disiplinlerin teori, yöntem, ilke ve amaçları açısından yeniden şekillendirilmesi gerektiğini düşünür.

Ona göre Allah'ın birliğini kabul etmeden Bilgi İslamileştirilemez. Allah'ın birliği Allah'ın gerçekten Allah olması, başka hiçbir varlığın Allah olmaması, O'nun mutlak birliği, mutlak aşkınlığı, her şeyden ayrı ve farklı olması, en yüce olması demektir. Hristiyan kültüründe olduğu gibi Tanrı'nın bazı şeylere karıştığı ama bazı şeylere karışmadığı düşüncesi Müslümanlar için geçerli değildir.

Allah'ın birliğini mantık gereği yaratılışın birliği takip eder. İnsan ve bütün kâinat, uzay, galaksiler tek bir yaratıcı tarafından yaratılmış olmasaydı her evren farklı bir düzen içerisinde rota takip eder ve bu rotalar mutlaka birbiriyle çatışırdı. Allah bütün kâinatı yarattığı gibi yarattığı şeyleri başı boş bırakmaz. Yarattıktan sonra onların hangi fizik, kimya kurallarıyla hareketlerine/varlıklarına devam edeceğini de düzenler. Bir sonuç ortaya çıkacaksa mutlaka bir sebep yaratır. Seküler aklın dile getirdiği bilim ayrı tanrı ayrı düşüncesi bir Müslüman için geçerli değildir. Allah herkesi ve her şeyi yarattığı gibi yarattığı şeylerin sebep-sonuç ilişkilerini düzenleyen fizik, kimya, astronomi gibi bilimlerin de yaratıcısıdır. O yüzden Allah'ın olmadığı bir bilim, bir düzen, bir disiplin söz konusu olamaz. Faruki, ayrılmaz bir ikili olarak gördüğü hakikatin ve bilginin birliğini ise şöyle ifade eder:

*'Nitekim iman, diğer bütün ön kabullere aydınlatıcı bir ışık tutarak sağladığı ilave kesinlik sayesinde üstüne inşa edilen dünya görüşüne destek verir. Bu iman ışığı kuşkusuz epistemolojiktir, akıl dışı oluşunun değil makul oluşunun bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu ışık ve aklın mutlak kesinlik taşıyan ön kabulleri bir araya gelerek bağlılık, uyum, etkileşim ve bütünlük oluşturur. Baştan aşağı dogmalardan ibaret olan diğer dinlerin aksine İslam'da iman, rolü ve katkısı itibarıyla hiçbir şekilde irrasyonel değildir. Akıl imanının üstünde olmadığı gibi iman da aklın üstünde değildir. Akıl ve imanı taban tabana zıt şeyler olarak görmek, insanın ikisinden birini seçmek zorunda olduğunu kabul etmek İslami değildir.'*<sup>22</sup>

---

<sup>22</sup> İsmail Raci FARUKİ, Sayfa. 53.

## ALİYA İZZETBEGOVIÇ VE BİLGİNİN İNSANİLEŞTİRİLMESİ

*‘Bütün canlılar acı çeker fakat insan ızdıraba fikir giydirir.’<sup>23</sup>*

Aliya ve arkadaşları İslam Deklarasyonunu yayınladıklarında yıl 1970 idi. İsmail Raci Faruki’nin Bilginin İslamileştirilmesi tebliği ise 1982 yılında sunuldu. Muhtemelen bu marjinal iki akıl yüz yüze hiç görüşmedi ve yine muhtemelen birbirlerinin tebliğlerinden haberdar olmadılar.

Aliya ve arkadaşları **Demokratik Eylem Partisinin** (Stranka Demokratske Akcije, SDA)<sup>24</sup> kuruluş ilkelerini ortaya koydukları İslam Deklarasyonunda eğitimle ilgili kısımları doğal olarak temel ilkeler tarzında kısa bir metinle takdim etti. Faruki ise eğitim üzerine çalıştığı ve uğraşısı bu olduğu için çok daha detaylı ve metodolojik bir tebliğ ortaya çıkardı.

Her iki mütefekkirin aynı konudaki benzer yaklaşımlarını görmek için Aliya ve arkadaşlarının eğitim metodolojisine ilişkin görüşlerine de göz atmalıyız. Aliya, **Müslüman mı, Yoksa Tebaa mı Yetiştiriyoruz?**<sup>25</sup> makalesinde eğitim üzerine görüşlerini keskin bir biçimde dile getiriyor. Makalenin önemi nedeniyle mümkün olduğunca kısaltarak metni sizinle paylaşıyorum.

*Kısa bir süre önce, iyi ve heyecanlı bir Müslüman olan yakın dostumu, Müslüman gençliğin eğitimi hususunda bir makale yazarken buldum.*

*Dostum dinin ruhuna uygun bir eğitimde ısrar ederken, ebeveynleri, çocukları nezdinde nezaket, iyi davranma, tevazu, kendisini ön plana çıkarmama, merhamet, bağışlama, kadere boyun eğme, sabır vs. hasletlerini kazandırmaya çalışmalarını davet ediyordu. O, çocukların sokaktan, kovboy ve kriminal filmlerinden, faydasız basından, saldırganlığı ve yarışmacılık ruhunu tahrik eden sporlardan vs. uzak tutulmaları hususunda eğiticileri özellikle ikaz ediyordu. Yine de dostumun makalesinde en sık rastlanan kelime “itaat” idi. Evde çocuk ana ve babaya, mektepte hocaya, okulda öğretmene, sokakta düzen koruyucusuna (polise), yarin ise işte müdüre, şef ve sorumluya karşı itaatkâr olmalıydı*

### **Cehenneme giden yol iyi niyetlerle döşenir**

*“İdealini” tasvir etmek maksadıyla yazar, her türlü kötülükten sakınan, sokakta dövüşmeyen, kovboy filmleri seyretmeyen (onun yerine müzik okuluna giden), futbol oynamayan (çünkü bu spor çok fazla serttir), uzun saçı olmayan, kızlarla gezmeyen (zamanı gelince ana ve babası onu evlendirir) bir çocuğu tasvir etmektedir. O asla bağırılmaz, sesi hiçbir yerde duyulmaz, o her zaman ve her yerde*

---

<sup>23</sup> Aliya İzzetbegović

<sup>24</sup> Demokratik Eylem Partisi (Bosna-Hersek) - Vikipedi

<sup>25</sup> <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/Aliya/446.pdf>

teşekkür eder ve özür diler. Yazar söylemiyor ancak devam edebiliriz: Hakkını yiyorlar o susuyor. Şamar vuruyorlar o karşılık vermiyor, sadece bunun iyi bir şey olmadığını ortaya koymaya çalışıyor. Tek kelimeyle o 'karınca bile ezmeyenlerdendir'. vs.

Bu makaleyi okurken, cehenneme giden yolun iyi niyetlerle döşendiğini ifade eden o sözü anladım.

### **İslam'ın ne olması gerektiği değil, eskiden ne olduğu anlatılıyor**

İnsanların hatalı eğitimi... Aslında, asırlardır, birinci kaynaktan gelen İslamî fikrin anlaşılmasının neticesi olarak biz, gençliğimizi yanlış eğitiyoruz. Gerçek kökenini bilmediğim, fakat kesin olarak İslam'dan kaynaklanmayan itaatin bu mutsuz felsefesi mükemmel ve bahtsız bir şekilde birbirini tamamlamaktadır: Bir taraftan o, canlı olanları ölü haline getirmekte, diğer taraftan ise din adına yanlış ülküleri ön plana çıkararak, daha yaşamadan evvel ölen kimseleri İslam'ın etrafına toplamaktadır. O, normal insan mahlûklarından, suç ve günah duygularının takibatında, aynı zamanda hakikatten kaçan ve pasiflik ve tesellide sığınak arayan hayatı ıskalamış şahsiyetler için çok cazip olan, kendinden emin olmayan insanlar yaratmaktadır.

Müslüman değil, tebaa... Mükemmel, sakın, tam tebaa. Neredeyse uşaklar eğitiyorduk (veya topluyorduk). Bizimle her türlü iktidara ne mutlu! Fitne, esaret ve adaletsizlik dolu bir dünyada, gençliğe sakınmasını, sakın olmasını, itaat etmesini öğütlemek aynı zamanda kendi halkının ezilmesi ve esir edilmesinde ortak olmak değil midir?

Gencimize İslam'ın ne olması gerektiği değil, eskiden ne olduğu anlatılmaktadır. O, Elhamra ve geçmişteki fetihleri, Bin bir Gece'nin şehrini, Semerkand ve Kurtuba'daki zengin kütüphaneleri bilir. Onun ruhunu devamlı olarak geçmişe doğru çevirmektedirler ve o, onda yaşamaya başlar. Tabî ki geçmiş önemlidir. Ancak bugün, eski atalarımızın yaptığı mükemmel güzellikteki tüm camileri saymaktan çok, mahalleimizdeki mütevazı camimizin eskimiş çatısını tamir etmek daha önemlidir. Hatıralardan ve geçmişi arzulayarak yaşamaya sebep olacaksa eğer, bütün o muhteşem tarihi yakmak gerekecek galiba. Eğer, geçmişte yaşanamayacağını ve kendimizin bir şeyler yapmamız gerekeceğini öğrenmemiz şart olacaksa, o muhteşem abideleri yakmak daha iyi olur.

### **Gençlerde bulunan güçleri öldürmeyin**

Rahatlıkla söylenebilir ki Kur'an teslimiyetçiliği yasaklamıştır. Çok sayıda sahte büyüklük ve otorite yerine Kur'an, sadece tek ve biricik teslimiyeti tesis etmiştir.

Şimdi, ana babalara ve eğitimcilerimize ne tavsiyelerde bulunabiliriz? Her şeyden evvel, gençlerde bulunan güçleri öldürmemelerini tavsiye edebiliriz. Öyle yapacaklarına, onları yönlendirsın ve belli bir şekle soksunlar. Onların uyuşuğu

*Müslüman değildir ve ölü birini İslam'a çevirmenin imkânı yoktur. Müslümanları eğitmek için insanları eğitsinler, hem de en mükemmel ve kapsayıcı şekilde. Onlara tevazudan çok şeref ve haysiyet, teslimiyetçilikten çok cesaret, merhametten çok adalet hakkında konuşsunlar. Kendi yolundan gidecek ve bunun için kimseden izin istemeyecek şeref sahibi bir nesil yetiştirsinler.*

*Çünkü hep aklımızda tutalım: İslam'ın ilerlemesini –her türlü ilerlemeyi- sakın ve teslimiyetçi kimseler değil, cesur ve itirazcı (isyankâr) ruhlu kimseler gerçekleştirecektir.*

Aliya'nın metodolojiye hiç dolanmadan doğrudan temas ettiği hastalıklar 1970 yılında tespit edilmiş olmasına rağmen bugün varlığını daha da derinleşmiş şekilde sürdürüyor. İtaatin (Allah ve Rasulü dışında) nasıl bir ilke haline geldiğini Aliya bilmiyor, biz de bilmiyoruz. Biraz zorlarsak Muaviye ve Yezit denklemine başlayan İslam'ın saltanatlaşması modeline kadar gidebiliriz. Ancak sorun şu ki 1400 yıllık süre içerisinde bu saltanat modeline eli yüzü düzgün bir itirazın yükselmemesi veya yükselen itirazların yok sayılması ve/veya bastırılmasına tepki gösterilmemesi derinlerde bir hastalık olduğunu açıkça gösteriyor.

Daha başlarken çocuklarımızın özgün/özgür iradesini itaat gibi kötü şekillendirilebilir bir alana hapsetmek, bir yanağına tokat yediğinde diğer yanağını dönecek kadar pasif, niteliksiz, korkak, irrasyonel türler yetiştirebilmek izahı zor bir alan. Ve bu izahı yapabilecek akademisyenler de yetiştirmek kolay değil. Zira, bu akademisyenler/hocalar da aynı torna tezgahından çıkmış ürünler olarak karşımızda duruyor.

Aliya, burada bir başka hastalığımıza daha dikkat çekiyor. Atalar kültü! Biz eskiden neydik, neler yapardık, neler yapmıştık... Esasen bugünkü yetersizliğini örtmek, yapamadıklarının utancını atalarının yaptıklarıyla gizlemek isteyen bir iradesizliğin neticesi bu. Özellikle ülkemizde son 30-40 yılda geline nokta, son 20 yılda dizi ve filmlerde önümüze konan ezberletilmeye çalışılan model bu. Bu sayede düşünme melekeleri körleştirilirken hiçbir şey yapamamanın ezikliği, çaresizliği de bilinç altında masumlaştırılıyor.

*Müslümanların hızla artan büyük nüfusuyla övünmemiz, bana şişmanlığıyla övünen ve aldığı yeni kilolardan haz duyan bir adamı hatırlatıyor. Ruhumuza, aklımıza ve başarılarımıza vurgu yapmaya ne zaman başlayacağız? Küçük ve kırılgan bir insanda bile insanlığa katkıda bulunabilecek büyük bir ruh bulunabilir. Gücümüz, bilimimiz, edebiyatımız nerede? Nerede buluşlarımız, küllî iyiliğe katkılarımız?<sup>26</sup>*

Diyen Aliya, dünya görüşünü, İslam'a ve İslam'ın eğitim modeline yaklaşımını burada özetliyor aslında. Bu sorunun cevabını verebildiğimizde en azından çıktığımız ve yürüdüğümüz yolun doğru olduğundan haberdar olacağız. Yola çıktıktan sonra netice

---

<sup>26</sup> Aliya İzzetbegović

bizim elimizde değildir. Önemli olan yoldur, yolu bulabilmektir. Gayesini ‘Müslümanların İslamlaşması’ olarak belirlemiş bir mütefekkirin de bundan başka bir düşüncesi olamaz. Aliya’ya kulak verelim:

*... Pasiflik ve durağanlık dönemleri aslında İslami alternatiflerin bulunmayışı ya da İslami çevrelerin bu yokuşlu yolda ilerlemeye hazır olmadıkları manasına gelir. Bu dönemler, İslamiyet’in İslam dünyası üzerinde alternatifi olmayan manevi bir tekel oluşunun olumsuz bir tezahürüdür.*

*Bu hali takdiri ilahi olarak kabul edip İslam dünyasının İslamiyet’in aleyhinde bir sistemle ya da İslam olmaksızın ihya edilmesinin mümkün olmadığını iddia ediyoruz. İslam ve İslamiyet’in insanın dünyadaki yeri, hayatın gayesi, insanın Allah’la ve diğer insanlarla münasebetleri hususunda temel umdeleri daima kalıcıdır ve yerleri doldurulamaz. Bu umdeler, Müslüman halkların ihyası ve vaziyetlerinin düzeltilmesi cihetindeki her hakiki hamlenin ahlaki, felsefi, ideolojik ve siyasi esaslarını oluşturur. Alternatif belli: ya İslami restorasyon yönünde harekete geçmek ya da pasiflik ve durağanlık, Müslüman halklar için üçüncü bir seçenek mevcut değil.*

### **Muhafazakârlar ve Yenilikçiler**

*Sadece ferdin yetiştirilmesi değil, aynı zamanda dünyaya nizam vermesi hasebiyle ele alınan İslami yenilenme fikrine her zaman muhalif olacak iki grup mevcuttur: eski düzenin korunmasını isteyen muhafazakârlar ve yabancıların düzenini isteyen modernistler. Birinci grup İslam’ı geçmişe çekerken ikinci grup da ona başkalarına ait bir gelecek hazırlar.*

*Birbirleri arasındaki büyük farklara rağmen bu iki kategorideki insanların ortak bir noktası vardır: Her ikisi de ‘din’ mefhumunu, kelimenin Avrupa’daki manasıyla anlayarak İslam’ı sadece bir inanç olarak görürler. Lisandaki inceliği anlamaktan yoksun olma, mantık kifayetsizliği hatta İslam’a ve onun tarihine, dünyadaki rolüne akıl erdirememe, bu grupları din-i İslam’ı ‘inanç’ olarak tercüme etmeye sevk ediyor ki bu da oldukça müstesna bir sebepten ötürü büsbütün hatalıdır.*

*İnsanın kökeni ve vazife-i asliyesi hakkındaki esas gerçeklerin tekrarı ve tasdikini ortaya koyuyor olsa da İslam’ın yaklaşımında bütünüyle yeni bir şey vardır ve bu da inancın bilimle, ahlakın siyasetle ve idealin menfaatle bütünleştirilmesine karşılık gelir. Biri dış ve diğeri de içsel olmak üzere iki dünya olduğunu kabul eden İslam, insanın bu iki dünya arasındaki uçurum üzerinde bir köprü olduğunu öğretir. Bu bütünlüğün dışına çıkıldığında din, geri kalmışlığı (her türlü aktif/üretken hayatı reddetmeyi) ve bilimde ateizmi getirir.*

*İslam’ın sadece bir inanç olduğu düşüncesinden hareketle muhafazakârlar İslam’ın dış dünyayı tanzim etme gayesi olmadığı ve yenilikçilerde İslam’ın dış*

*dünyayı düzenlemesinin mümkün olmadığı kanaatine varırlar. Pratikte ise netice aynıdır.<sup>27</sup>*

*Aliya, ilahiyatçıları eleştirdiği kadar modernistleri de yerden yere vurur. Din adamı sınıfı denilen layüsel bir kadronun yanlışları kadar modernist budalalara da yüklenir. Onlara göre ilahiyat dini çevrelemiş ve kısıtlamıştır. Ve yine onlara göre bu çerçeveden çıkışın tek yolu ilahiyatı terk etmektir. Bu seküler konfor kendine modernist, ezberci, batıcı akılsızlığın tipik reaksiyonudur. İlahiyatçılık nasıl dini kısıtlıyorsa başka bir açıdan bu modernist tavır da dini kuşatmakta ve sınırlandırmaktadır.*

*İlahiyatçılar böylelikle yanlış yerde bulunan yanlış insanlar oldular. Ve şimdi, Müslüman dünyasının uyanışa dair tüm emareleri gösterdiği bir dönemde bu sınıf, kasvetli ve katı olan ne varsa, onların sözcülüğüne soyundu. İslam dünyasının karşılaştığı problemlerle yüzleşmek için herhangi bir yapıcı adım atamayarak, ne denli beceriksiz olduğunu da ortaya koymuştur.*

*Diğer taraftan sözde ilerlemeciler, Batıcılar veya yenilikçiler -ya da başka nasıl anılıyorsa- Müslüman aleminin her yerinde gerçek bir bahtsızlığı temsil ediyorlar. Zira sayıca hayli fazla olduklarından ve eğitim alanı başta olmak üzere hükümetin çeşitli kademelerinde bulunduklarından, umumiyetle kamusal alanda nüfuz sahibidirler. İslam'ı sadece hocalara ve muhafazakarlara özgü gören ve başkalarını da bu yaklaşıma ikna etmeye çalışan modernistler aynı zamanda İslami düşüncenin temsil ettiği her şeye cephe almaktadır. Bugün Müslüman ülkelerde, utanç duymaları gereken şeylerle mağrur olan ve gurur duymaları şeylerden de utanan kişilere baktığınızda bu 'sözde reformcuları' tanıyabilirsiniz. Ekseriyeti Avrupa'da eğitim görmüş 'babasının oğlu' olan bu şahısların, memleketlerine döndüklerinde gösterişli Batı karşısında derin bir aşağılık hissine kapıldıkları fakat filizlendikleri yer olan yoksul ve geri kalmış çevreye karşı özel bir üstünlük duygusu beslediklerini görürsünüz.*

*İslami terbiyeden yoksun oldukları ve halk ile manevi ve ahlaki bir bağ kuramadıkları için hızlı bir şekilde temel ölçütlerini kaybederek yerel anlayış, gelenek ve inançları ortadan kaldırır; yerine yabancılara ait olanı ikame etmeye çalışarak bir gecede, abartılı bir şekilde hayranlık duydukları Amerika gibi bir yer inşa edebileceklerini düşlerler. Standartlar getirmeyip bir standartlar kültü tesis eder, insanları geliştirmeyip arzu ve heveslerini artırır ki bu da rüşvet, ilkelik ve ahlaki kaosun önünü açar. Böyleleri, Batı dünyasının gücünün nasıl yaşadıklarıyla değil, nasıl çalıştıklarıyla alakalı olduğunu kavrayamaz. Garp'ın kudretinin moda, tanrı tanımazlık, gece kulüpleri, genç nesillerin gevşekliğinden değil, Batılıların olağanüstü hamaratlıkları, sebatları, bilgiye olan hakimiyetleri ve sorumluluk sahibi olmalarından kaynaklandığını fark edemezler. Yani asıl mesele, içimizdeki*

---

<sup>27</sup> İslam Deklarasyonu ve Tarihi Savunma, KETEBE Yayınları, Kasım 2025, İstanbul. Syf. 22-23

*Batılıların yabancılara özgü usuller benimsemeleri değil bunları nasıl kullanacaklarını bilmemeleridir. Daha iyi bir şekilde ifade etmek gerekirse, bunların problemleri neyin iyi olduğunu sezebilecek kadar güçlü bir feraset geliştirememiş olmalarıdır. Böylece bir medeniyet projesinin kullanışlı ürünleri yerine zararlı ve bunaltıcı yan mamullerini aldılar.<sup>28</sup>*

Faruki’de olduğu gibi Aliya İzzetbegoviç’te de Müslüman modernistlerin aşağılık kompleksine vurgu, Batı’ya karşı yenilmişlik sendromu dikkat çekici bir husustur. Kendi kimliğini tanımlamadan başka kimlikleri üst üste giyen bu akılsızlık, kendi kimliğinin baştan aşağılık ve yenilmiş olduğunu düşünen bu kafa karışıklığı yaygın bir hastalıktır. Zira, ilkokuldan üniversitelere kadar Müslüman öğrenci ve akademisyenler aşağılık kompleksi ve yenilmişlik psikolojisiyle bu günlere hazırlanmaktadır. Bu kompleksli akıl kendi ezilmişliğini, kendi zihni köhnemişliğini içselleştirdiği gibi hasbelkader işgal ettiği alanlara (bürokraside ve/veya akademide) aşağılık kompleksli, zayıf, yenilgiyi kabul etmiş türler yetiştirir. Ve bu nesiller boyunca, yeni bir Aliya ya da yeni bir Faruki çıkıncaya kadar sürüp devam eder.

Aliya’ya göre içimizdeki Batılıların eve getirdiği muhteviyatı şüpheli malzemeler arasında inkılapçı fikir ve programlar ile reformların yanı sıra tüm sorunları çözecek belirli kurtarıcı doktrinler bulunur! Türkiye’de yapıldığı gibi reddi miras kültürü ile geçmişin reddedilmesi, fes yerine şapka takılması, kılık kıyafetin sözüm ona modern kıyafetlerle değiştirilmesi kurtarıcı olacağı düşünülen doktrinlerin başarısızlığının bir örneğidir. Türkiye gibi ülkelerde şekli ve cebri değişiklikler bir sonuç vermemiş, ülke daha huzurlu, daha müreffeh bir hal almamıştır. Türk modernleşmesiyle Japon modernleşmesi arasındaki temel fark da budur. Japonlar ikinci dünya savaşında yenilerek Amerika’ya bütün cihazlarıyla teslim olmuş -bu teslimiyet askeri, ekonomik, kültürel... alanda halen devam etmektedir- ve fakat yerel dinamiklerini terk etmemiştir. 1923’te kurulmuş Yeni Cumhuriyet 1945’te yok edilmiş Japonya’dan bilim, teknik, kültür ve sanatta fersah fersah geridedir. Bu, bir toplum olmanın, kültürel bilinç ve aktarımın, millet olma vasfına haiz ilkelerin korunduğunda kısa sürede başarılı olunabileceğinin bir göstergesidir.

Peygamber Aleyhisselam’ın vefatının (632) üzerinden 100 sene geçmeden İslam coğrafyasının genişlemesine ve İslam’ın yayılışına baktığımızda kendisinden öncekilerle ve sonrakilerle kıyas edilemeyecek bir başarı dikkat çeker. Dünya tarihinde 1000 yılda bir gerçekleşebilecek bu büyüme 100 yıl gibi küçük bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. O halde sorun İslam’la ilgili değil kendini İslam’a nispet edenlerle ilgilidir. Savaş esirlerini halkına okuma yazma öğretmesi şartıyla serbest bırakan bir dinin mensupları, savaş ganimeti olarak kütüphanelerdeki kitapları talep eden bir dinin mensupları nasıl bu hale geldiler. Aliya bu soruya şöyle cevap verir:

---

<sup>28</sup> İslam Deklarasyonu ve Tarihi Savunma, KETEBE Yayınları, Kasım 2025, İstanbul. Syf. 24-25-26

*Esaret altındayız: 1919'da bir süreliğine de olsa bağımsız tek bir Müslüman ülke dahi yoktu. Bu ne daha önce ne de daha sonrasında kaydedilmiş bir durumdu.*

*Eğitimsiziz: İki büyük cihan harbi arasında hiçbir Müslüman ülkede okuryazarlık oranı yüzde elli seviyesinin üzerine çıkmadı.*

*Fakiriz: Kişi başına düşen milli gelir İran'da 220, Türkiye'de 240, Malezya'da 250, Pakistan'da 90 .... Dolar iken ABD'de bu rakam 3000 dolardır. (1966 verilerine göre) Müslüman ülkelerin çoğunda sanayi sektörünün milli gelirdeki oranı yüzde on ila yirmi arasındadır.*

*Bölünmüş bir toplumuz: Sefalet ve lüksten uzak bir toplum düzeni oluşturmaları gerektiği halde, Müslüman toplumlar tam tersi bir vaziyet aldı.*

*Bazılarının İslam gecesi olarak adlandırdıkları vaziyet tam olarak bu durumu kastediyordu. Aslına bakılırsa bu alacakaranlık kalplerimizdeki kararmayla başlamıştır. Esasında başımıza her ne musibet geldiyse ya da hali hazırda ne geliyorsa, sadece kendi içimizde olanların yaptıkları yüzündendir.<sup>29</sup> Çünkü Müslümanlar olarak boyunduruk altına alınamayız, cehalete mahkûm edilemeyiz ve birbirimize yabancılaştıramayız. Bunlar ancak İslam'dan dönmemiz halinde mümkün olur. İlk kez Uhud'da ve en son Sina'da yaşadığımız tüm mağlubiyetler aynı şekilde bu yaklaşımı doğrular mahiyettedir.<sup>30</sup>*

Aliya'ya göre, asırlar boyunca Müslüman halklarımız tahsilli insanları idrak edemedi. Onların yerine, aynı nispette arzu edilmeyen iki sınıf insan vardı: Eğitimsizler ve yanlış eğitilenler. Tek bir Müslüman ülkede dahi yeterince gelişmiş, İslam'ın ahlaki anlayışına uygun ve halkın ihtiyaçlarına cevap verebilecek mahiyette bir eğitim sistemi mevcut değil. Her toplumun en hassas kurumları olan bu müesseseler yöneticilerimiz tarafından ya ihmal edildi ya da yabancılara teslim edildi. Yabancıların para ve kadro tahsis etmek karşılığında program ve ideolojilerini de empoze ettikleri okullar Müslüman bir yana milliyetçi bile yetiştiremedi. Aliya'dan dinleyelim:

*Buralarda bizim müstakbel münevverlerimize itaatkarlık, teslimiyet, yabancıların güç ve zenginliklerine hayranlık gibi erdemler zerk edildi. Yabancı müderrisler de yarın bu okullarda kendilerinin yerlerini alacak, mandacı zihniyete sahip bir entelijansiya yarattı. Bu, kendi ülkelerinde gerçek bir yabancı gibi hissetmeleri ve öyle hareket etmeleri cihetiyle onların yerlerini oldukça başarılı bir şekilde dolduracak bir 'entel' sınıfı. Yabancıların, doğrudan ya da dolaylı yollarla ellerinde bulundurdıkları okul ve kolej sayısını tespit edilmesi ve bu olağanüstü cömertliklerinin nedeninin düşünülmesi oldukça aydınlatıcıdır. Bu müesseseler müfredatlarının içerikleri ve hatta belki de içermedikleri bakımından derinlemesine*

---

<sup>29</sup> Şura, 42:30

<sup>30</sup> İslam Deklarasyonu ve Tarihi Savunma, KETEBE Yayınları, Kasım 2025, İstanbul. Syf. 30-31-32

tetkik edilmelidir. Böylelikle açıkça görülecektir ki asıl sorun, bizim entelijansiyamızın kendi halkının emel ve menfaatlerine giden bir yol bulma arzusu taşıyıp taşımadığı değil, böyle bir yolu bulabilme kapasitesine sahip olup olmadığıdır. Söz konusu olan onlara empoze edilen değer ve idealler skalası ve böylelikle yaratılan psikolojik uçurumdur. Halklarımızı boyunduruk altında tutmak için artık demir zincirlere ihtiyaç kalmadı. Zira bir milletin eğitilmiş kesiminin irade ve şuurunu felç eden bu yabancı eğitimin ipek iplikleri de aynı güce sahip. Eğitim sistemi bu haldeyken yabancı iktidar sahiplerinin ve onların Müslüman ülkelerdeki tebaasının mevkileri hususunda korkmalarına gerek yok. Onlar aleyhinde bir isyan ve direniş konusu olması gereken eğitim sistemi, bu haliyle onların en iyi müttefikleri konumunda.

Entelektüel sınıf ile halk arasında trajik uçurum, umumi vaziyetimizin en kasvetli hususiyetlerinden birini temsil ediyor. Bu uçurumun diğer ucu da açılıyor. Zira, mevcut eğitim sisteminin gayri İslami ve yabancı mahiyetini hisseden halk iç güdüsel olarak bunu reddediyor ve böylece uzaklaşma iki taraflı olarak işliyor. Sonrasında da Müslüman çevrelerin okul ve eğitime karşı isteksiz olduğu yönünde absürt bir suçlama oluşturuluyor. Aslına bakılırsa meselenin özü eğitimin değil, İslam ve halk ile her türlü bağı yitirmiş, yabancı eğitimin reddediliyor oluşudur.<sup>31</sup>

## SONSÖZ

Meselenin derinliği sebebiyle söze girmek de son sözü söylemek te (iddialı bir cümle olduğunu biliyorum) oldukça zor. Ama çok şükür ki, aynı dertle dertlenen insanların varlığı, onların öğrettiklerinin zihinlerimizde bıraktığı tortular, gayretleri, çırpınışları bizi heyecanlandırıyor ve gayrete getiriyor. Biliyoruz ki onlar sözlerini söylediler ama onlardan söz alanlar sözlerini söylemeye devam edecekler. Kalabalıklar hiçbir zaman umumi efkarın hakikatini temsil etmez, etmeyecek! Geri de birkaç münevverin çoğunlukla hayattayken kıymet görmeyen ama onlarca yıl sonra kıymeti anlaşılabilecek cümleleri kalacak. Onlara minnettarız. Tarih dediğimiz uzun soluklu zaman diliminde aceleci olan insanın, sabırsız olan nefsin, hızlıca zaferler bekleyen aklımızın kifayetsizliğini biliyoruz. Atılan her adımın, yazılan her cümlemin biriktiğine, çoğaldığına, bereketlendiğine iman ediyoruz. Cenab-ı Allah'ın hiçbir emeği zayi etmediğine/etmeyeceğine imanımız tam. Atılan her adımın, kurulan her cümlemin kurtuluşumuza bir adım olduğuna şüphesiz inanıyoruz. Aklımızı koruyan, bizi donatan, besleyen önderlerimize ödenmez borçlarla doluyuz. Bu vesileyle Aliya İzzetbegoviç'e, İsmail Raci Faruki'ye, Atasoy Müftüoğlu'na yazı da bahsedilmese de medeniyet iddiamızın en mümbit münevverlerinden Fuat Sezgin'e rahmet diliyorum. İddialarına sahip çıkabilmek, düşüncelerini yaşatabilmek hepimizin üzerine borç olsun.

---

<sup>31</sup> İslam Deklarasyonu ve Tarihi Savunma, KETEBE Yayınları, Kasım 2025, İstanbul. Syf. 33-34-35